

Gathering the Herd

Residentie bij Lavangnes Wunderkammer, Noord Noorwegen

Door: David van Slooten

Stalen Tent

Relatief langzaam trek ik naar het noorden, over wegen die steeds rustiger worden. Het is een beschouwend proces en vraagt om geduld. De auto vormt een kleine cocon om mij heen, ik slaap er 's nachts in en achterin zit een klein uitschuifbaar keukentje waarin ik langs de weg kook. Ik sla af en rij over een gruisweg de bossen in voor een rustige overnachtingsplek. Ik vouw mijzelf in mijn kleine auto-slaapkamertje voor de nacht. De nacht die met elke kilometer noordelijker korter wordt. Om mij heen, en onder mijn bed ligt het gereedschap dat ik mee heb. Drie lepelmesses, een houtsnijmes, en een klein Japans schaafje, hangen net boven mijn hoofd, in het vakje achter de voorstoel. Onder mijn hoofd het kapzaagje dat ik altijd gebruik om hout te verzamelen als ik onderweg ben. De bijl ligt onder mijn hart, als een aardende kracht. Sterk genoeg om hout te splijten en subtiel genoeg om de schouders van een houten lepel te vormen. Daarnaast ligt een verzameling beitels en messen. Onder mijn buik de accuboormachine, minder romantisch maar een behulpzame vriend. Aan mijn voeten de schuurmachine, eindeloos ronddraaiend, langzaam het oppervlak transformerend met een herhalende beweging. Zoals voeten die kleine paadjes maken door het bos. Ze tonen de eigenschappen van het materiaal: aarde die gemakkelijk afslijt en het pad dat verdwijnt wanneer de grond overgaat in harde steen, met misschien hier en daar een gesleten plek waar genoeg mensen besloten hun voet neer te zetten. Het is een fijn gezelschap in de ogenschijnlijke leegte die het noorden brengt.

Sápmi

Ogenschijnlijk, want uiteindelijk is geen enkel landschap leeg. Na drie dagen rijden door steeds uitgestrekter wordende Zweedse bossen, komt er langzaam verandering in het landschap. Het wordt opener, de dichte bossen breken iets open en de bomen zijn lager, ik passeer steeds minder dorpen. Langzaam kom ik in Sápmi, het voorouderlijke grondgebied van de Sami (waar velen de problematische term 'Lapland' voor gebruiken). Wat in de westerse context een leeg landschap lijkt, is het gebied waar hun rendieren lopen, waar bessen en paddenstoelen groeien, en niet enkel de bosbouw, de mijnen en windmolenparken, de grond gebruiken. In de omgeving van Arjeplog passeer ik een bouwwerk met hekken en gekleurde bouwzeilen. Van een afstandje ziet het er chaotisch uit maar plots herken ik dat het een grote 'corral' is: de plek waar rendierkuddes in de herfst worden verzameld, geormerkt en waar een

gedeelte geslacht wordt. Ik stop even en kijk wat rond. Vorig jaar hielp ik een maand mee met het verzamelen en tellen van de rendieren in het noordelijke puntje van Noorwegen. De corral roept veel herinneringen op aan mijn ervaringen daar; de kennis die er was over het land, het geluid van tikkende rendierhoeven, maar ook de harde verhoudingen en de onderdrukking die de Sami ondervonden en nog steeds ondervinden. De

De eerste overnachtingsplek in Zweden. (eigen foto)

corral geeft een klein inzicht in dat dit leeg lijkende landschap toch zo leeg niet is. Ik vervolg mijn reis. Na drie dagen door Zweden gereden te hebben, ben ik blij als ik na een slapeloze nacht door de vele muggen in de auto, de grens met Noorwegen passeer. Het landschap wordt plots afwisselender. De bossen en vlaktes maken plaats voor bergen en later de imposante fjorden als ik bij Fauske, toch met enige opluchting, de zee weer zie. Vanaf nu is het landschap afwisselender en is het niet meer zo ver naar mijn eindbestemming.

boven: Een corral in het noorden van Zweden. (eigen foto)
onder: Uitzicht vlakbij de grensovergang met Noorwegen. (eigen foto)

Lavangnes

De residentie ligt in het kleine kustdorpje Lavangnes aan het einde van de weg, waar vandaag de dag nog slechts een handjevol mensen permanent woont, verder zijn er enkele vakantiehuisjes van Noren. Het dorpje ligt aan een fjord en achter het dorp rijzen steile berghellingen op. De residentie wordt gerund door Selma en Vidar, zij zijn in 2017 naar deze plek gekomen en proberen met een kleine schapenboerderij de plek weer deels terug te brengen zoals deze vroeger was. Bij de boerderij hoort ook een groot stuk bos dat de berg oploopt. Zowel in dit bos, als aan het strand en de weides die hier tussen liggen, zijn Selma en Vidar bezig om een sculptuur 'tuin' op te zetten. Het strand ligt vol met prachtige vormen en materialen. In elke bocht van de kust hebben de stenen weer andere

vormen door de zee en het weer die ze langzaam geschuurd hebben. Omgewaaide bomen liggen her en der verspreid over het strand. Ze zijn vergrijsd door het zeewater dat ze meegenomen heeft. De harde lijnen zijn afgerond en zacht gemaakt. Soms vind je verbazingwekkend dunne takjes die nog intact zijn. De landbouwmachines die aan de rand van het strand staan worden langzaam opgenomen door de zee. Her en der vind je nog verroeste onderdelen. Ook hier zijn de harde vormen verzacht, hier op de korrelige wijze van roest. De landbouw is niet langer meer aanwezig. Selma vertelt dat vroeger de belangrijke plaatsen aan de uiteinden van landtongen lagen of in elk geval dicht bij de doorgaande vaarroute aan de zee. Toen waren er nog nauwelijks grote doorlopende wegen. Inmiddels is de weg het belangrijkste middel voor transport en daardoor zijn veel kustplaatsen achtergelaten en de boerderijen uiteindelijk in vakantiehuizen veranderd.

Ik begin mijn tijd in Lavangnes met een workshop houtsnijden als onderdeel van een zomerschool voor kinderen uit de omgeving. Het is een fijne manier om aan de plek te wennen. De kinderen kennen het landschap. Zo loopt één van hen wat dromerig achter de groep aan en tovert overal eetbare planten uit het bos tevoorschijn. Wanneer ik vraag wat er uit een bepaald stammetje berkenhout gehaald kan worden qua vorm, antwoordt iemand 'brandhout!' en dat is natuurlijk ook zo. Het leven hier is wellicht wat functioneler dan ik gewend ben. Dat brengt ook met zich mee dat kinderen van 9 tot 12 hier al best aardig met een mes om kunnen gaan. Sommigen hebben hun eigen mes meegenomen en je ziet aan hun handelen dat ze zich bewust zijn van de scherpe

De gruisweg door Lavangnes. (eigen foto)

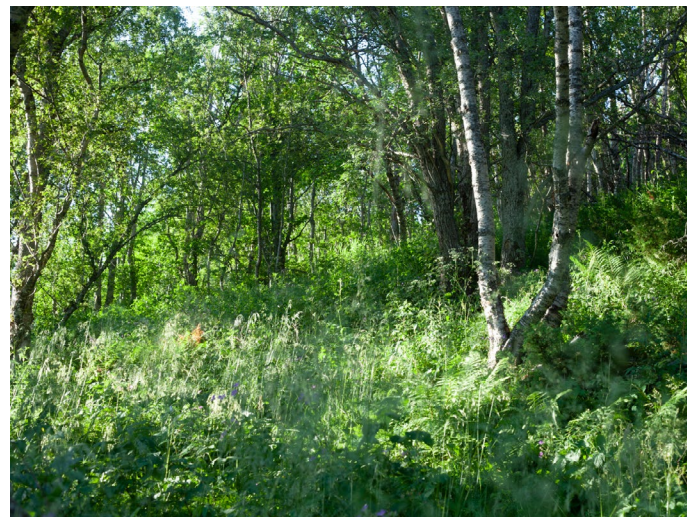
lemmeten die zich om hun heen bevinden. Het mes gaat terug in de schede als ze klaar zijn en wordt rustig terug gelegd. Het is leuk om te zien hoe de kinderen met de vormen in het hout om gaan. Er wordt een kleine hamer gemaakt en twee anderen maken een wandel- en toverstaf. De oranje verkleuring die het elzenhout met zich meebrengt is een mooie toevoeging en wordt als decoratief element ingezet. Één van de kinderen verbaast zich over hoe nat het hout is. Een ander begint te snijden in de tak berkenhout die er al lange tijd ligt en merkt hoe hard dit hout is in verhouding tot het verse hout. Zo leren de kinderen op speelse wijze hoe het hout verandert.

Het Bos

Tijdens het begin van mijn verblijf in Lavangnes ontdek ik dat het bos hier veel geschiedenis van de plek in zich draagt. Ik zie langzaam in het landschap dat het bos pas in de laatste decennia ontstaan is doordat de landbouwgronden verlaten zijn en de kuddes schapen en koeien verdwenen. Zo is het beeld van het bos een teken van het dorp dat verlaten is geraakt, en toont het de semiotische gelaagdheid tussen mens en landschap.¹ Het bos heeft de weides overgenomen en samen met de sporen van verroeste werktuigen, steenstapels en oude hekken vertelt het over een leven dat in nauwe verbondenheid met de dieren en het land geleefd is. De relatie tussen het land, de mensen en de dieren blijft door deze verhulde sporen stilzwijgend voelbaar in het huidige boslandschap. Het samenzijn met de kleine kudde schapen laat de kracht van deze band zien en toont het ritme dat ooit aan deze plek verbonden was. Het laat zien hoe de dieren het land vormen en er tegelijkertijd door gevormd worden. Door het dichte bos kan de kudde niet meer hoger de berg op naar de weides waar ze vroeger graasden. Selma en Vidar zijn beetje bij beetje bezig om deze oude graslanden weer toegankelijk te maken voor de kudde door een deel van de bomen te kappen. Deze verbindingen roepen voor mij ook herinneringen op aan een jaar eerder toen ik meehielp met de jaarlijkse rendier verzameling noordelijker in Sápmi. Hier klonk de wisselwerking tussen landschap, dieren en mensen nog sterker door. Een jaar later en weer in Noorwegen, merk ik dat ik de beelden die hiervan nog in mijn hoofd zitten beter kan verwerken.

Deze enigszins moeilijke verhouding met het oprukkende bos doet mij ook denken aan het boek *The Treeline* van Ben Rawlence waarin hij de noordelijke boomgrens onderzoekt en de impact van klimaatverandering hierop.² In het hoofdstuk over Noorwegen beschrijft hij hoe de berkenboom de toendra tussen Kautokeino en Karasjok, enkele honderden kilometers noordelijker, overneemt.

Door het warmere weer schuift de boomgrens in de toendra op, en de omstandigheden worden geleidelijk gunstiger voor boomgroei. Tegelijkertijd beïnvloeden deze vegetatieveranderingen de bodem en sneeuwcondities in de winter, bijvoorbeeld door het verminderd vermogen om zonlicht te reflecteren en verandering in wind en sneeuwophoping. Dit zet de open toendragebieden, die essentieel zijn voor de rendieren, onder druk. Wanneer de sneeuw in de winter deels smelt en daarna weer tot ijs bevriest, kunnen de rendieren niet meer bij het voedsel dat onder een ijslaag is beland. Voor de Sámi-rendierhouderij, die sterk afhankelijk is van het open landschapstype, heeft dit verstrekende gevolgen. Gelijktijdig is de berk (afkomstig uit de lager gelegen bossen) ook traditioneel gezien een essentieel onderdeel in de sami cultuur, het hout keert terug in gereedschap, tentpalen, kuksa's, en Djuodji (de uitingsvorm in de sami cultuur die zich, kort door de bocht, tussen kunst en ambacht bevindt). In de omgeving van Lavangnes is het oprukken van de berk nog niet heel direct merkbaar, maar wellicht trekt de boomgrens hier ook al hoger de berg op. Al met al is de verhouding met de bomen er hier ook één die beladen is. Het bos draagt meer in zich dan enkel bomen.

Beelden uit het bos, onder de gevelde berken boom waar ik de bast van af haal. (eigen foto's)

¹ Tijdens mijn verblijf las ik veel in het boek 'How Forest Think' van Eduardo Kohn dat onder andere over dit soort tekens en verhoudingen in het bos gaat.

² Ben Rawlence schreef een uittreksel van het hoofdstuk dat te lezen als een artikel bij The Guardian: <https://www.theguardian.com/news/2022/jan/20/norway-arctic-circle-trees-sami-reindeer-global-heating>

Het Hout

In mijn werkproces gebruik ik, na wat omzwervingen, deze ideeën als uitgangspunt en verdiep ik mij in het bos in relatie tot de kudde en de oude begrazingsgebieden. Om de oude weides langzaamaan weer toegankelijk te maken moeten er bomen gekapt worden, en ik besluit zodoende om met het hout uit de omgeving aan het werk te gaan. Samen met Selma zoeken we een paar bomen uit om te kappen: twee elzen en hoger op de berg een oude omgebogen berk. In eerste instantie hebben we het erover dat ik een locatiegebonden werk zal maken met de gespleten boomstam die in het bos ligt. Maar tijdens het langdurige proces om deze stam te splijten merk ik dat ik liever kleinere werken maak en zo meer kan experimenteren.

Om zo veel mogelijk met de al bestaande vormen in het hout te kunnen werken, begin ik met het uithollen van stammetjes. Ik werk zo als het ware, vanuit de binnenkant van de stam. Iets dat ik technisch graag wil proberen. Hoe dun moet het hout zijn om te zorgen dat het niet barst door krimp? Gelijktijdig moet het materiaal ook dik genoeg blijven om zijn stevigheid te behouden. Hoe reageert het hout met krimpen als het hout als een bol gesneden is? Deze krimp heb ik daarnaast ook juist ingezet. Één van de werken bestaat uit een uitgeholde bol van berkenhout met daarin een ander harder stuk, massief hout (dat hierdoor minder krimpt). Door de krimp kan het binnenste stuk hout nu niet meer naar buiten. Een techniek die vroeger voor krimppotten werd toegepast. Door van binnenuit met de stammen te werken, blijft bij de stukken elzenhout die ik gebruik

de prachtige, diep oranje-rode kleur die tevoorschijn komt wanneer de bast verwijderd wordt, zichtbaar. Evenals de texturen die al in de boom aanwezig zijn. Hierbij merk ik dat de workshop die ik met de kinderen deed ook voor mijzelf een goede inspiratiebron is.

Het hout in het noorden is hard en de groeiringen zitten dicht op elkaar. Het berkenhout is prachtig en met het snijden voelt het totaal anders aan dan berkenhout uit Nederland. Het is intrigerend om op deze manier het landschap en het weer terug te voelen in het hout. Het werken in het bos is een bijzondere ervaring. De directheid van het landschap en de verbinding van het materiaal met de plek levert iets op dat niet in een atelier na te bootsen is. Ik begin te werken met de belangrijkste houtsoorten uit de omgeving: de elsen uit het dichte bos net boven de zee, de dikke oude berken die hoger op de berg groeien waar het bos zich iets opent met lage vegetatie, en, als laatste boomsoort vóór de open bergweides beginnen, de kleine buigzame dwergberken met hun uitzonderlijk harde hout door hun trage groei. Ook gebruik ik het hout van in zee gevallen bomen, dat verspreid langs de kustlijn ligt, afgesleten door de golven en het weer, en aangespoeld op het strand naast de verroeste landbouwgereedschappen. Langs de gruisweg staan de rood geschilderde houten schuren en stallen als stille herinneringen aan het menselijk gebruik van hout en de dieren die er ooit de koude winters doorbrachten. Deze vorm keert uiteindelijk terug in de sokkels waarop ik de werken tentoonstel als afsluiting van de residentie.

Beelden uit het bos, de werkplek in het bos met intuïtieve beginselen. (eigen foto's)

Overdenkingen

Het verblijf is af en toe wat eenzaam; het grote huis waarin ik woon, de grootsheid van het landschap, en de soms wat gebrekkig opgezette residentie maken het op bepaalde momenten lastig. Tegelijkertijd brengt dit ook waardevolle ervaringen mee en wakkert het mijn vermogen om rust te vinden in het alleen zijn weer even aan. Ik lees veel en neem in de weekenden en avonden de tijd om door de bergen te wandelen en over de stranden te struinen.

De omgeving van Lavangnes. (eigen foto)

Gedurende mijn verblijf reflecteer ik veel op mijn werk. Daarbij denk ik na over het belang en de letterlijkheid van het verhaal dat eraan ten grondslag ligt, over de wijze van vertellen en over hoe dat verhaal zich naar de toeschouwer laat vertalen. Is het daadwerkelijk belangrijk dat dit verhaal naar buiten komt of vormt dit verhaal vooral voor mijzelf een methode om werk te maken? Mijn achtergrond als ontwerper zorgt er hierbij voor dat ik veel met de eigenschappen van een bepaald materiaal bezig ben. Het materiaal is altijd een essentieel onderdeel. Als een werk bijvoorbeeld over het bos gaat, moet voor mij het materiaal van het werk ook 'bos' zijn. Enerzijds is er dus het materiaalgebruik van het hout, dat in zichzelf al een betekenis heeft door zijn oorsprong. Anderzijds is er de ervaring van in het bos en tussen de schaapskudde te zijn. Dat laatste haalt herinneringen aan het verzamelen van de rendieren naar voren. Vooral het vasthouden en schoonmaken van een rendier hart is mij hier erg van bijgebleven. Terwijl ik dit hart vast had beseft ik hoe miraculeus het is dat alle kleine plantjes op de kaal ogende toendra zo'n complex iets kunnen vormen. Deze ervaring wilde ik laten resoneren in het werk. Gedurende het werken met deze ideeën in mijn achterhoofd, realiseer ik mij dat het hout ook het landschap, het weer en de tijd in zich draagt net zoals het rendier hart dit deed. De gekronkelde dwergberken krijgen hun bochten door de sneeuw die ze elk jaar platdrukt en door de wind die over de vlakte raast. De vreemde bochten in het materiaal vertellen over het leven op de berg. De grote berk van lager op de

berg, is wellicht zo oud geworden omdat er vroeger schapen graasden die zo het bos open hielden waardoor er minder concurrerende bomen groeiden. De bomen krijgen hun unieke vorm door het omliggende landschap waarin ze leven. Zo ontvouwt zich een verhaal waarin het landschap dragend is voor wat er zich in afspeelt. Één van de werken bestaat uit een uitgeholde bol van berkenhout, daarin heb ik een hartvormig stuk hout geplaatst afkomstig van een dwergberk die boven op de berg groeide, als één van de laatste bomen. Het hart wordt zachtjes omhuld door het hout eromheen. De krimp van de houten bol heeft ervoor gezorgd dat het hart in de bol blijft zitten. In dit werk zit zowel een technische uitdaging als ook een zoektocht in hoe letterlijk ik een verhaal over wil brengen.

De latere overdekte werkplek bij de boerderij. (eigen foto)

Afsluiting

Als afsluiting van mijn werkperiode in Lavangnes zetten we een expositie op in het bos, rondom de plek waar de berkenboom gekapt is. Om de houtkleurige werken in het bos toch naar voren te laten komen maak ik simpele sokkels in een rode kleur die oorspronkelijk voor de schuren en boothuizen in de omgeving werd gebruikt. Zo keert ook in dit element het hout uit het gebied terug. Het is een goede ervaring om te kijken hoe er met het bos gepresenteerd kan worden. De plek waar de werken te zien zijn, ligt wat hoger aan het pad dat de berg op loopt, waardoor bezoekers een kleine wandeling moeten maken. Achteraf merk ik dat dit mensen ook een zachte overgang geeft. Na een dichtbegroeid bos, opent het zich waardoor mensen op een hele natuurlijke wijze tussen de sculpturen belanden. Voor mij is het belangrijk om het bos en het hout op meerdere lagen in de expositie te betrekken. De bast van de gekapte berkenboom had ik eerder al verzameld en gedroogd, evenals bladeren van berken hoger op de berg. De bast maalden we tot een meel en hier bakte Selma krumkake en koekjes van, voor bij de expositie. Met de bladeren maakte ik een kombucha. Zo komt elk deel van de boom terug via verschillende zintuiglijke ervaringen. We besluiten de bezoekers ook uit te nodigen zelf wat te gaan maken met het hout dat er nog in het bos lag. Hierdoor is er tijdens de expositie een hele ontspannen sfeer, waarbij ik mensen help met houtsnijden en we over het hout praten.

Het delen van mijn praktijk via workshops voelt als iets om mee te nemen in de toekomst, naast het maken van het autonome werk. Het is een vorm die ruimte laat voor wat op een specifieke plek en met een groep mensen kan ontstaan. Op 26 oktober 2025 zal ik, lichtjes geïnspireerd op deze ervaringen, bij Buitenplaats Brienenoord in Rotterdam een houtsnijworkshop geven. De werken uit Lavangnes zijn met mij mee terug gereisd naar Nederland, en ik zou ze hier graag op een geschikte plek presenteren. Naast de afgeronde werken heb ik ook nog hout van de gekapte berkenboom meegenomen, om de serie sculpturen verder uit te breiden.

Beelden van de expositie in het bos met berken bast krumkake. (foto's: Vidar Laksfors)

Beeld van de eindwerken tijdens de expositie in het bos. (eigen foto)

Beelden van de expositie in het bos. (boven: eigen foto, onder: Vidar Laksfors)

Beelden van de expositie in het bos. (eigen foto's)

Beelden van de expositie in het bos. (eigen foto's)